

УДК 344.362

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-6-152-158

Євген БОРИСОВ[©]

кандидат юридичних наук
(Одеський національний екологічний
університет, м. Одеса, Україна)

ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ У НОВІ ЧАСИ: ПРИКЛАД ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

У статті на прикладі Великобританії здійснено аналіз правової регламентації та організаційного забезпечення військово-морської діяльності європейських країн. На прикладі Акта 1661 р. та Акта 1749 р. охарактеризовано специфіку правового забезпечення військово-морської діяльності Нових Часів, зумовлену розвитком суспільним ладом та специфікою відповідної морської тактики, що стала носити ознаки окремої та самостійної форми ведення війни.

Доведено сталий розвиток відповідного регулювання, яке увібрало у себе статутне право та відповідні звичаї, із поступовою деталізацією та частковою гуманізацією відповідних регуляторів. Вказано, що основним завданням Акта 1661 р. та особливо Акта 1749 р. було не просто встановлення статутних правил та покарань за їх порушення, але забезпечення спеціального військового судочинства, яке здійснювалося офіцерським складом на борту кораблів та у портах, під керівництвом Адміралтейства. Вказано, що відповідні статутні акти містять у собі норми кримінального та деліктного права як матеріального, так і процесуального та поступово охоплюють й інші службові відносини на флоті.

Ключові слова: військово-морські сили, історія флоту, військово-морське право, військово-морська доктрина, статутні відносини.

Постановка проблеми. Аналіз еволюції регламентації військово-морських сил неможливо здійснити без огляду відповідного досвіду попередніх історичних умов. Сучасні конфлікти на морі, зокрема морська складова масштабної російської агресії проти України, доводять потребу постійного розвитку організаційного забезпечення військово-морських сил, із урахуванням різноманіття історичних доробок.

Особливості застосування флоту завжди зумовлені низкою факторів, а тому їх історичні форми мають виняткове значення. Крім того, саме у досліджуваній період укріпилися морські традиції провідних європейських морських держав, які є партнерами України, зокрема Великобританії, які безумовно мають досліджуватися вітчизняними науковцями.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Українська історіографія організаційного та правового забезпечення військово-морських сил періоду Нового Часу є вкрай обмеженою та спеціальні, монографічні дослідження відсутні не тільки в Україні, але й на пострадянському просторі; та наявні, застарілі та тенденційні роботи стосуються тільки розвитку імперського флоту держави-агресора.

Серед європейських дослідників вказані питання відображені насамперед у роботах вузькопрофільних істориків, які при цьому часто досліджують морську діяльність європейських держав того часу в цілому, без виокремлення її військової складової. У цьому вимірі варто вказати на дослідження Джона Бьорна щодо вироків військових судів Великобританії [1], дослідження Маркуса Едера щодо покарань на Королівському флоті періоду Семирічної війни [2], аналіз наступного розвитку статутних норм у дослідженні Ендрю Ламберта [3] та Кевіна Мортгона [4], а також роботи американських істориків морського статутного права, які згадували британський досвід, таких як Джей Сігель [5] та Джеймс Валь [6].

Метою статті є визначення форм, передумов та наслідків розвитку військово-

© Є. Борисов, 2022

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2138-4862>

kandidatnauk2013@gmail.com

морського статутного права у Нові Часи на прикладі Великобританії.

Виклад основного матеріалу. З досліджених першоджерел вартим уваги треба вважати найдавніші оприлюднені статутні акти того періоду, такі як «Акт про встановлення статей та статутів для регулювання та кращого управління військовими суднами Його Величності та збройними силами на морі», який був схвалений королем Карлом II у 1661 р., із наступним друком тексту в 1819 р. Британською комісією із записів [7]. Цей документ сучасні автори також йменують Військовим Статутом (англ. «Articles of War») та вказують на те, що це був перший нормативний кодифікований акт такого змісту [8].

Згідно з цим Статутом (Актом), який був додатково затверджений парламентом, а отже, мав форму національного правового документа високої сили, встановлювалися загальні вимоги до повсякденної діяльності військово-морського флоту. Акт відкривався статтею «Публічне поклоніння Богу» за якою усім командирам, капітанам та іншим офіцерам на морі приписувалося забезпечити на кораблях «публічне поклоніння Всемогутньому Богу згідно з Літургією Англійської Церкви, встановленою законом», та вказувалося, щоб «молитви та проповіді відповідних капеланів у священних порядках ретельно виконувалися на відповідних кораблях», та водночас встановлювався вихідний день на флоті – неділя, як «День Господа» [7].

Далі Акт приписував військовим судам карати членів екіпажу штрафами «або ж ув'язненням або іншим чином, як вважатиме за потрібне» за «використання незаконних і необдуманих присяг, проклять, п'янства, чи інших скандальних дій, що принижують Божу честь і псують хороші манери», не розкриваючи детально складів відповідних правопорушень.

Надалі Акт визначав засади відповідальності за державну зраду та встановлював безальтернативне покарання у вигляді смерті за отримання чи передачі розвідувальних даних, без вказівки чи дозволу керівників не нижче головнокомандувача ескадрою, будь-якій владі чи державі, які є ворогами Великобританії чи будь-яким особам, які повстають проти неї [7].

Окремо виключно смертю у ст. 16 Акта приписувалося карати офіцерів та моряків, які «втечуть зі своїм кораблем, або будь-якими артилерійськими боєприпасами чи провізією, щоб послабити службу, або віддадуть те ж саме ворожим піратам або бунтівникам». Те саме покарання у ст. 17 Акта було встановлене й за дезертирство, а у ст. 18 – за шпигунство та підривно діяльність, у формі «спокусу» до зради або та здачі будь-якого корабля чи боєприпасів або переходу на бік ворога або повстанця. Саме виключно смертну кару Акт у ст. 19 передбачав для осіб, які планують заколот або збори з метою заколоту [7].

Окремо у ст. 20 Акта приписувалося карати за приховування «будь-яких зрадницьких чи заколотних задумів», та члени екіпажу зобов'язувалися «негайно розкрити їх своєму начальнику». Крім того, вказаний Акт уповноважував військові суди карати на смерть або ж в інший спосіб рядовий та офіцерський склад, який протягом дванадцяти годин не передавав командирі «будь-який лист або повідомлення» від ворожої сторони, а також так само карати й командирів за неповідомлення про це «адміралу, віце-адміралу або командирі ескадри». Аналогічне покарання визначалося за звільнення ворожої сторони або повстанців із полону разом «з грошима, порохом, дробовою зброєю, боєприпасами чи будь-якими іншими припасами», та за не збереження захоплених корабельних документів на будь-якому кораблі, захопленому як приз [7].

Акт спеціально доповняв цей припис тим, що усі папери, чартери (тобто документи про власників та користувачів судна), коносаменти (тобто документи на вантаж), паспорти та інші документи, які будуть конфісковані або знайдені на борту будь-якого судна, захоплених або конфіскованих як приз, мають бути «надісланими у оригіналі, повністю та без шахрайства до Суду Адміралтейства». Тож саме Акт забороняв у ст. 7 будь-яке розграбування чи привласнення екіпажем вантажу або грошей, виявлених на захопленому судні, приписуючи передавати їх до Суду Адміралтейства, так само у ст. 8 заборонялися розкрадання або вилучення обладнання захоплених кораблів – канатів, якорів, вітрил, пороху, зброї чи боєприпасів.

Примітно, що в Акті вказане, що за умов захоплення іноземного судна чи корабля, які не будуть битися чи чинити опір, забороняється побої або ж пограбування полонених моряків, та що усе пограбоване приватне майно ворожого екіпажу

повертається у подвійному розмірі, хоча це правило Акт не поширював на саме захоплене судно та його вантаж [7].

Також Акт у ст. 10 зобов'язував капітана діяти за сигналом або наказом про бій та надавати екіпажу власний приклад «мужньо боротися», «підбадьорювати та заохочувати підлеглих офіцерів та матросів», а у ст. 11 зобов'язував підлеглих офіцерів та матросів виконувати накази командирів. За невиконання цих приписів Акт передбачав смертну кару або ж інше покарання «залежно від рівня недбалості або проступку (англ. neglect or offence)». Акт відрізняв у ст. 12 від невиконання наказу й питання ухилення від участі у битві, у формі «боягузтва або нестійкості» (англ. «cowardice or disaffection»), за що передбачав подібне покарання – альтернативну смертну кару. Примітно що межі можливого альтернативного смертній карі покарання Акт не встановлював узагалі [7].

Окремо в статті 13, Акт визначав питання здійснення конвойної служби флоту, при цьому в документі вказувалося, що офіцери та матроси всіх суден, призначені для конвою та охорони торговельних суден, «повинні старанно виконувати це зобов'язання без затримки відповідно до своїх інструкцій», їм заборонене залишати конвойовані судна у небезпеці, видавати їх супротивнику або вимагати від власників таких суден додаткову винагороду. Також Акт встановлює покарання, аж до смертної кари, й за ухилення, через «боягузтво або нестійкість» від переслідування ворожих суден, включно з «піратів та бунтівників».

Цікаво, що Акт окремо забороняв, із можливістю смертної кари за цей вчинок, невиконання наказів через невіплату жалування. У ст. 21 Акта було передбачене «суворе покарання» за сварку із вищим офіцером, а нанесення йому побоїв могло каратися й смертною карою. Водночас інша сварка чи бійка на судні, а також підбурювання до бійки за ст. 23 Акта каралися воєнним судом на ув'язнення або в інший спосіб, але без застосування смертної кари [7].

Цікаво, що у ст. 22 Акта членам екіпажу дозволялося подавати скарги капітану або ж своєму безпосередньому начальникові щодо «не здоровості продовольства або на іншій, обґрунтованій підставі», але приписувалося робити це «не галасно» та заборонялося використовувати такі підстави, як підґрунтя для заворушень. Водночас командирю або офіцеру, який отримав подібну скаргу від членів екіпажу, Акт приписував негайно виправити становище. Водночас Акт у ст. 24 забороняв розтрату або марне витрачання боєприпасів, запасів та провізії, та поширював у цих питаннях юрисдикцію військових судів, у вигляді штрафу або ув'язнення, не лише на членів екіпажу, але й на «покупців, приймачів та посередників» [7].

У ст. 25 Акта встановлювалася відповідальність за недбале кораблеводіння, у вигляді штрафу або ж тюремного ув'язнення, у випадках порушень, які призвели до того, що судно опинилося на міліні, або наштовхнулося на будь-які скелі чи піски або розкололося чи зазнало іншої небезпеки. Водночас за підпал корабля, корабельних складів, човнів, припасів та снастей Акт у ст. 26 встановлював єдине можливе покарання у вигляді смерті, так саме безальтернативна страта призначалася у ст. 28 Акта за вбивство на кораблі. Найтяжче покарання – страта без справа помилування була встановлена у ст. 32 Акта за вчинення офіцерами чи матросами актів «содомії або скотолозтва» [7].

Залишення вахти або ж сон на вахті за ст. 27 Акта могло мати покарання у вигляді смерті або інше покарання залежно від обставин справи, аналогічне покарання застосовували за пограбування та крадіжку, вчинені будь-якою особою з числа моряків та офіцерів флоту. Також у ст. 33 Акта вказувалося, всі інші «провини, проступки та порушення порядку (англ. «faults, misdemeanors and disorders»), вчинені на морі, не згадані в цьому Акті, підлягають покаранню відповідно до законів і звичаїв у таких випадках, які застосовуються на морі» [7].

Також в Акті встановлювалися питання протидії правопорушенням та процес покарання за них. Зокрема, встановлювалися обов'язки профоса-маршала (англ. «provost marshall») як особи, що відповідала за утримання затриманих, та за умов втечі затриманого моряка призначене йому покарання мав нести сам профос-маршал. Усім офіцерам та матросам Акт приписував докласти усіх зусиль, щоб виявити, затримати та притягнути до покарання всіх правопорушників і допомагати офіцерам, призначеним для цієї мети.

У ст. 34 Акта вказується, що право скликати військовий суд (суд маршала)

надається Лорду-адміралу або, за його дорученням, «нижчим віце-адміралам або головному командирі будь-якої ескадри кораблів», та при цьому відповідний суд для законності винесення смертних вироків мав складатися щонайменше з п'яти осіб офіцерського складу. Судді такого суду отримали за Актом право приводити до присяги свідків та їх допиту для розслідування описаних в Акті порушень [7].

Закладені у приписах Акту норми відображалися в подібних документах морських країн XVII–XVIII століть. Як вказують історики англійського флоту, згаданий Акт (Статут) Карла II був доповнений іншим актом, сформульованим Джорджем Ансоном та затвердженим королем Георгом II та парламентом на Різдво 1749 року, після того, як політики, Палата Громад і суди загального права звернули увагу на недоліки описаних у Статуті 1661 р. військових судів, зокрема за умов покарання винних у невдачі Королівського флоту Британії у битві під Тулоном у лютому 1744 року під час війни за австрійську спадщину [8].

Англійські історики вказують, що Акт 1749 року встановив повноваження та незалежність військово-морських судів, але надав їм мало повноважень змінювати або уникати (суворих) покарань, передбачених Статутом. Додається, що «негнучкість цього закону призвела до страти віце-адмірала Джона Бінга в 1757 році, і лише через 22 роки було внесено поправку, яка дозволяла військовим судам певну міру розсуду [9].

Тим не менш, вказують історики, зазначені покарання все ще були драконівськими і почали ставати неприйнятними вже під час наполеонівських воєн, а на практиці повністю ігнорувалися юстицією у середині XIX століття. У серпні 1860 року лорд Кларенс Педжет, перший секретар Адміралтейства та представник уряду з військово-морських справ, представив новий законопроект, який повернув теорію у відповідність із практикою, принаймні так, як це реалізували більш освічені командири того часу. Протягом наступних десяти років до Акта було внесено низку змін, але Акт про військово-морську дисципліну 1866 року залишався чинним у Великобританії протягом майже 100 років [8].

Однак аналіз преамбули Акта 1749 р. свідчить, що він увібрав у себе приписи декількох попередніх статутних актів, які розвивали Акт 1661 р. або ж стосувалися діяльності королівських уповноважених чи боротьби із піратством. Водночас примітно, що Акт 1749 р. відтворював структуру та приписи Акту (Статуту) 1661 р., але певною мірою їх змінював. Зокрема, вимоги щодо доброї поведінки офіцерів були приписані чіткіше, як обов'язок не вчиняти, під загрозою покарання «богохульних клятв, проклять, сквернослов'я, пияцтва та неохайності» (англ. «profane oaths, cursings, execrations, drunkenness, uncleanness»). Також на відміну від Акта 1661 р. статутний документ 1749 р. забороняв грабіж та насильство будь-якого судна, захопленого як призове, а не лише за умов відсутності спротиву під час його захоплення, як це було раніше [9].

Також у ст. 12 Акта 1749 р. було уточнено обов'язки членів екіпажу за умов бойового зіткнення; більш деталізовано, ніж раніше зазначалося, що «кожна особа на флоті, яка через боягузтво, недбалість чи невдоволення під час бойових дій відійде, ухилитиметься або не вступить у бій чи зіткнення, або не зробить усе можливе, щоб взяти чи знищити кожне вороже судно, та не буде виконувати обов'язок вступати в бойові дії, надавати допомогу та полегшувати становища кораблів Його Величності або кораблів його союзників, яким він зобов'язаний допомагати», мала каратися на смерть.

Крім того, в ст. 16 Акта 1749 р. було посилено відповідальність у сфері дезертирства; крім страти за сам цей злочин передбачалося покарання у вигляді «цивільної страти» (англ. «cashiered») для командирів або офіцерів військового корабля або судна Великобританії, який буде «приймати або розважати дезертира з будь-якого іншого корабля або судна Його Величності після того, як виявить, що він є таким дезертиром». Правомірною дією, після такого виявлення, Акт визначав обов'язок «з усією зручною швидкістю сповіщати капітана судна, до якого належить такий дезертир». Якщо зазначені кораблі або судна знаходилися «на значній відстані одне від одного», про дезертира мали повідомляти Секретаря Адміралтейства або до головнокомандувача [9].

Цікавою стала й новела ст. 18 Акта 1749 р., яка встановлювала покарання у вигляді «цивільної страти» та позитивної заборони на службу для капітанів та інших офіцерів, які «приймали на борт або дозволяли приймати на борт» воєнного корабля

або судна будь-які товари, крім припасів, призначених для виключного використання судна на судні, крім золота, срібла чи коштовностей, а також за винятком товарів інших суден, які були під ризиком або ж зазнавали корабельну аварію, «щоб зберегти їх для їхніх належних власників», і за винятком товарів, які бралися на борт за наказом Лорда – Верховного Адмірала Великобританії або уповноважених осіб Офісу цього Лорда [9].

Також норми про боротьбу із незаконними зібраннями на флоті Акт 1749 р. доповнив приписом про те, що поводження із неповагою (англ. «contempt») будь-якого офіцера, моряка чи солдата, який належить до флоту, до свого старшого офіцера, коли такий вищий офіцер виконує свої обов'язки, має каратися «відповідно до характеру свого злочину за рішенням військового суду». Норму про смертну кару за удар підлеглим командира було доповнено у ст. 22 Акта аналогічним покаранням, якщо підлеглий офіцер або матрос «втягне чи запропонує витягнути, або підніме будь-яку зброю проти нього, перебуваючи під час виконання посади, під будь-яким приводом».

Також Акт 1749 р. доповнив у ст. 31 перелік деліктів та злочинів на флоті підлогом, тобто передбачив відповідальність у вигляді «цивільної страти» та заборони нести морську службу кожному, хто «свідомо складає або підписує фальшивий розпис чи книгу розписів» (англ. «muster book»), а також тих, хто «наказує, консультує чи забезпечує їх виготовлення чи підписання» або «буде допомагати або сприяти будь-якій іншій особі в його складанні або підписанні». Додатково Акт 1749 р. у ст. 36 дозволяв карати офіцерів та матросів флоту за інші проступки, «за які цим Актом не передбачається покарання, відповідно до законів і звичаїв, що застосовуються в таких випадках на морі», але за умов незастосування у цих випадках смертної кари [9].

Також Акт 1749 р. окремо приписав процедуру дисциплінарного звільнення, встановивши у ст. 33, що «якщо будь-який флагманський офіцер, капітан, командир або лейтенант флоту буде визнаний винним перед військовим судом у скандальній, ганебній, жорстокій, репресивній чи шахрайській (англ. «scandalous, infamous, cruel, oppressive or fraudulent») поведінці, яка не відповідає гідності офіцера, його буде звільнено від служби Його Величності». Також у ст. 34 Акта 1749 р. поширив дію своїх норм на осіб, які перебувають на фактичній службі на Королівському флоті, але перебувають на березі у колоніях та домініонах Великобританії.

Характерно, що Акт 1749 р. обмежив строк ув'язнення, як покарання за порушення його норм, двома роками та містив спеціальне застереження що він не поширюється на військових, які не належать до Королівського флоту, навіть якщо вони перевозяться морем [9].

Також зазначений Акт впорядкував питання формування військових судів за умови загибелі або відсторонення від обов'язків того командувача, який раніше отримав відповідне доручення Лорда Верховного Адмірала Великобританії, визначив специфіку головування у таких судах штабних офіцерів командування, відсторонення головуючого судді від обов'язків, порядок проведення військових судів у портах та обмеження кількості суддів тринадцятьма особами. Крім того, Акт 1749 р. забороняв членам військового суду залишати судно з часу початку слухань до винесення вироку, встановлював текст суддівської присяги та порядок приведення до неї.

Також у главі XVII Акт 1749 р. встановив право військового суду карати викликаних у засідання осіб, якщо вони «будуть відмовлятися надати свої свідчення під присягою, або ухилятимуться від своїх свідчень, чи поводитимуться з неповагою до суду», за ухилення чи відмову від свідчень суд міг заарештувати до трьох місяців, а за неповагу – до одного місяця. Водночас якщо військовий суд виявляв факти підкупу свідків задля підтримки особи або повідомлення неправди або ж навмисне надання неправдивих свідчень, то він мав не карати таку особу, а передати порушника до Королівського суду для його притягнення до відповідальності [9].

Крім того, у главі XIX Акта 1749 р. встановлювалося, що винесені будь-яким військовим судом смертні вироки потребували на затвердження, крім справ про повстання, вищим військово-морським керівництвом. Якщо вирок виносився на судні у прибережних водах Англії (так звані «Вузькі моря») то він мав затверджуватися Лордом Верховним Адміралом або ж його уповноваженою особою, а винесений у відкритому морі вирок підлягав за загальним правилом затвердженню командувачем флотом чи флотилією. Також Акт 1749 р. відносив до компетенції військового суду розслідування загибелі суден або захоплення їх ворогом, та від рішення про

встановлені обставини цих подій залежали доля, статус та виплати членам екіпажу, які вижили за цих обставин [9].

Примітно, що Акт 1749 р. встановлював строк давності з притягнення членів екіпажу до відповідальності. За умов що фігурант провадження не ховався від правосуддя, військовий суд міг розглянути його справу за поданою заявою на особу, уповноважену скликати військовий суд, яка була надана не пізніше трьох років після вчинення порушення. Пізніше така скарга могла бути поданою виключно, якщо корабель чи ескадра, до якої належав такий правопорушник, або ж сам правопорушник були відсутні у Великобританії; за цих умов вона мала бути поданою протягом року після повернення корабля або порушника у метрополію [9].

Висновки. Отже, на прикладі британських Акта 1661 р. та Акта 1749 р. можна охарактеризувати специфіку правового забезпечення військово-морської діяльності Нових Часів, зумовлену розвитком суспільним ладом та специфікою відповідної морської тактики, що стала мати ознаки окремої та самостійної форми ведення війни.

Варто констатувати сталий розвиток відповідного регулювання, яке увібрало в себе статутне право та відповідні звичаї, із поступовою деталізацією та частковою гуманізацією відповідних регуляторів. Можна визначити, що основним завданням Акта 1661 р. та особливо Акта 1749 р. було не просто встановлення статутних правил та покарань за їх порушення, але забезпечення спеціального військового судочинства, яке здійснювалося офіцерським складом на борту кораблів та в портах під керівництвом Адміралтейства. Відповідні статутні акти містять у собі норми кримінального та деліктного права як матеріального, так і процесуального та поступово охоплюють й інші службові відносини на флоті. Дослідження подальшого розвитку військово-морського статутного права має стати підґрунтям для окремих наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Byrn J. D. *Naval courts martial, 1793–1815*. Farnham, Surrey : Ashgate, 2009. 816 s.
2. Eder M. *Crime and punishment in the Royal Navy of the Seven Years' War, 1755-1763*. Aldershot, Hampshire : Ashgate, 2004. 200 s.
3. Lambert A. *Great Britain and Maritime Law: From the Declaration of Paris to the era of Total War*. New York : Routledge, 2004. 28 s.
4. Morton C. W. *Sea trials*. New York : St. Martin's Press, 1999. 280 s.
5. Siegel J. M. *Origins of the Navy Judge Advocate General's Corps: a history of legal administration in the United States Navy, 1775 to 1967*. Washington, DC: U.S. Navy, 1997. 921 s.
6. Valle J. E. *Rocks & shoals : naval discipline in the age of fighting sail*. Annapolis : Naval Institute Press, 1980. 341 s.
7. Charles II, 1661: An Act for the Establishing Articles and Orders for the regulateing and better Government of His Majesties Navies Ships of Warr & Forces by Sea. *Statutes of the Realm: Vol. 5/ 1628-80*. URL: <https://www.british-history.ac.uk/statutes-realm/vol5/pp311-314>
8. Legislation on naval discipline. *The Royal Navy*. URL: <https://www.pdavis.nl/NDA.htm>
9. The 1749 Naval Act. *Legislation on naval discipline*. URL: <https://www.pdavis.nl/NDA1749.htm>

Надійшла до редакції 05.12.2022

ABSTRACT

Ievhen Borysov. Legal Regulation of Naval Forces' Activities in New Times: the Example of Great Britain. The article analyzes the legal regulation and organizational support of naval activities of European countries using the example of Great Britain. On the example of the Act of 1661 and the Act of 1749, the specifics of the legal support of naval activity in New Times are characterized, caused by the development of the social system and the specifics of the corresponding naval tactics, which began to bear the signs of a separate and independent form of warfare.

The analysis of the evolution of the regulation of naval forces cannot be carried out without considering the relevant experience of previous historical conditions. Modern conflicts at sea, in particular the naval component of the large-scale Russian aggression against Ukraine, prove the need for constant development of the organizational support of the naval forces, taking into account the variety of historical developments, including historic naval disciplinary acts.

The peculiarities of the use of the fleet are always determined by a number of factors, and therefore their historical forms are of exceptional importance. In addition, it was during the researched period that the maritime traditions of the leading European maritime states, which are partners of Ukraine, particularly Great Britain, were strengthened, which should definitely be studied by domestic scientists.

Ukrainian historiography of the organizational and legal support of the naval forces of the

period of the New Age is extremely limited, and there are no special, monographic studies not only in Ukraine, but also in the post-Soviet space; and existing, outdated and trending works relate exclusively to the development of the imperial fleet of the aggressor state.

The steady development of the relevant European historic regulation, which has absorbed the statutory law and relevant customs, with gradual detailing and partial humanization of the relevant regulators has been proven. It is indicated that the main task of the Act of 1661 and especially the Act of 1749 on Great Britain was not simply to establish statutory rules and punishments for their violation, but to ensure special military justice, which was carried out by officers on board ships and in ports, under the leadership of the Admiralty.

For example the Act of 1749 referred to the competence of the military court to investigate the death of ships or their capture by the enemy, and the fate, status and payments of crew members who survived under these circumstances depended on the courts' decisions on the established circumstances of these events.

It is noteworthy that the Act of 1749 established a statute of limitations for bringing crew members to justice. Provided that the person involved in the proceedings did not hide from justice, the military court could consider his case based on the application submitted to the person authorized to convene the military court, which was submitted no later than three years after the offense was committed.

It is indicated that the corresponding statutory acts contain norms of criminal and tort law, both material and procedural, and gradually cover other service relations in the fleet.

Keywords: *naval forces, fleet history, naval law, naval doctrine, statutory relations.*

УДК 316.6

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-6-158-163

Наталія КОМІХ[©]

кандидат соціологічних наук, доцент
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРЕЗЕНТАЦІЇ КАНОНА ЖІНОЧОЇ ТІЛЕСНОСТІ: КОНТЕКСТ ВІЙНИ

У статті розглянуто концептуальні засади дослідження жіночої тілесності, що презентована у віртуальному просторі в умовах російсько-української війни. Засадничими теоретичними положеннями в роботі є ідеї М. Фуко про тіло та сексуальність, дискурсивну владу та біовладу, як сучасну її форму. Канон тілесності презентуються на основі двох основних типів дискурсивної влади. Перша – дисципліноване тіло, «служняне тіло», функціонування якого не визначається більше зовнішніми правилами владної регуляції. Друга – тіло, пронизане механікою «живого». Відтак, жіноча тілесність маргіналізованою, адже не належить собі, а підпорядкована дискурсивній владі. Евристично значущими є ідеї А. Френка, що додають до запропонованих рис канону тілесності пояснення інституційного та комунікативного характеру, що надає змогу зафіксувати знакові змісти наративу тілесності у віртуальному просторі в умовах гібридної війни та мілітаризації.

Ключові слова: *тілесність, віртуальна реальність, візуальний поворот, дискурсивна влада, гібридна війна, мілітаризм, канон тілесності.*

Постановка проблеми. У різні історичні періоди розвитку людства існували свої тілесні канони. Їх поява є наслідком закономірних процесів, що відбувалися в самих суспільствах. Динаміка репрезентації даних канонів відображає реальність, в рамках якої відбувалося їх конструювання, дає цілісну картину про конкретний історичний період і місце людини в ньому.

Актуальність дослідного фокусу на тілесності обумовлена тим, що як в традиційному, так, почасти, і в індустріальному суспільствах спостерігалася тенденція до сприйняття соціальної ролі жінок, їх особистості через призму тілесних аспектів

© Н. Комих, 2022

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8585-320X>

komnata76.nk@gmail.com